

Utjecaj pandemije virusa COVID-19 na rad u školi s djecom s poteškoćama

Balaško, Tea

Master's thesis / Diplomski rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:706783>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-29**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA UČITELJSKE STUDIJE**

Tea Balaško

**UTJECAJ PANDEMIJE VIRUSA COVID-19 NA RAD U
ŠKOLI S DJECOM S TEŠKOĆAMA**

Diplomski rad

Petrinja, rujan 2021.

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA UČITELJSKE STUDIJE**

Tea Balaško

**UTJECAJ PANDEMIJE VIRUSA COVID-19 NA RAD U
ŠKOLI S DJECOM S TEŠKOĆAMA**

Diplomski rad

**Mentor rada:
izv. prof. dr. sc. Jasna Kudek Mirošević**

Petrinja, rujan 2021.

Sažetak

Ovaj diplomski rad bavi se obradom teme Utjecaj pandemije virusa Covid-19 na rad s djecom s teškoćama. Poznato je kako je rad s učenicima s poteškoćama zahtjevniji te podrazumijeva ulaganje većih napora kako bi se ispunio cilj odgoja i obrazovanja. Učenicima s poteškoćama često je puno teže pratiti nastavu za razliku od ostalih učenika. Potrebna im je pomoć u rješavanju zadataka jer često nisu samostalni. Cilj ovoga istraživanja je ispitati učitelje redovitih osnovnih škola o efikasnosti izvođenja *online* nastave s učenicima s teškoćama tijekom nastavne godine 2020./2021. Također, rad pobliže objašnjava što su to poteškoće i koje sve vrste teškoća razlikujemo. Izuzev toga, objašnjava se pojam nastave na daljinu do koje je došlo zbog pandemije virusa Covid-19 te na koji se način ona provodila u našim školama. Jasno je kako je pandemija utjecala na svaki dio svijeta pa tako i na sustave odgoja i obrazovanja, kako u svijetu, tako i u Republici Hrvatskoj. Kroz ovo istraživanje uvidjet će se kako je pandemija virusa Covid-19 utjecala na rad s djecom s teškoćama.

Ključne riječi: učenici s teškoćama, učitelji osnovnih škola, *online* nastava

Summary

This thesis deals with the topic The impact of the Covid-19 virus pandemic on working with children with disabilities. It is known that working with students with disabilities is more demanding and involves greater efforts to meet the goal of education. Students with disabilities often find it much harder to follow classes than other students. They need help in solving tasks because they are often not independent. The aim of this research is to examine regular primary school teachers on the effectiveness of conducting online classes with students with disabilities during the 2020/2021 school year. Also, the paper explains in more detail what these difficulties are and what types of difficulties we distinguish. In addition, it explains the concept of distance learning that occurred due to the Covid-19 virus pandemic and how it was conducted in our schools. It is clear how the pandemic has affected every part of the world, including the education systems, both in the world and in the Republic of Croatia. Through this research, it will be seen how the Covid-19 virus pandemic affected working with children with disabilities.

Keywords: students with disabilities, primary school teachers, online teaching

Sadržaj

1. Uvod.....	1
2. Sustav školovanja u Republici Hrvatskoj	2
3. Nastava na daljinu.....	5
3.1 Organizacija nastave na daljinu u šk.god. 2020/2021. za vrijeme pandemije virusa Covid-19	5
3.1.1 Modeli i preporuke za rad u uvjetima povezanim s Covid- 19	6
4. Učenici s teškoćama.....	8
5. Istraživanje.....	12
5.1. Problem istraživanja.....	12
5.2. Cilj istraživanja	12
5.3. Istraživačka pitanja	13
5.4. Uzorak ispitanika	13
5.6. Mjerni instrument i način provođenja istraživanja.....	14
5.7. Obrada podataka	15
5.8. Rezultati	15
6. Rasprava.....	21
7. Zaključak.....	22
8. Literatura.....	24

1. Uvod

Pandemija virusa Covid-19 utjecala je na sustav odgoja i obrazovanja diljem svijeta pa tako i kod nas. Povećanje broja zaraženih dovelo je do zatvaranja škola i uvođenja *online* oblika nastave. Kako bi se pojednostavio način učenja, UNESCO (2020) je predložio korištenje programa učenja na daljinu i otvorenih obrazovnih aplikacija i platformi koje su škole koristile kako bi se nastava neometano nastavila. *Online* nastava bila bi idealna kada bi svi učenici imali jednake uvjete (Tonković, Pongračić, Vrsalović, 2020). S obzirom na različitu ekonomsku situaciju nemaju svi učenici jednake uvjete, kao što je primjerice prijenosno računalo, a upravo isto bilo je glavna osnova *online* načina rada. Isto tako, školu svakodnevno pohađa sve veći broj učenika s teškoćama. Prema Zakonu o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi (Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi NN 87/08, 86/09, 92/10, 105/10, 90/11, 05/12, 16/12, 86/12, 126/12, 94/13, 152/14) učenici s teškoćama su: učenici s teškoćama u razvoju, učenici s teškoćama u učenju, problemima u ponašanju i emocionalnim problemima te učenici s teškoćama uvjetovanim odgojnim, socijalnim, ekonomskim, kulturalnim i jezičnim čimbenicima. Mnogobrojnim učiteljima nastava postaje sve zahtjevnija jer moraju uložiti veće napore kako bi uspjeli prenijeti znanja svim učenicima, pogotovo učenicima s teškoćama. Kako bi se saznalo više o stvarnoj situaciji u školama diljem Hrvatske, izrađen je upitnik (*online*) koji je ispitao mišljenja učitelja/učiteljica, o *online* nastavi do koje je došlo iznenada tijekom pandemije, u kojoj mjeri su škole bile pripremljene, kako se ovaj način rada svidio učiteljima te kako se učenici s teškoćama snalaze u ovakvom obliku učenja.

2. Sustav školovanja u Republici Hrvatskoj

Nastava u Hrvatskoj strukturirana je na osnovnoškolsko i srednjoškolsko obrazovanje.

Ministarstvo znanosti i obrazovanja (2020) navodi kako je osnovnoškolsko obrazovanje obvezno obrazovanje koje traje od šeste do petnaeste godine života, a za učenike s višestrukim teškoćama u razvoju najdulje do 21. godine. Osnovnoškolsko obrazovanje započinje upisom u prvi razred osnovne škole, a završava s osmim razredom. Prema Zakonu o odgoju i obrazovanju (Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi NN 87/08, 86/09, 92/10, 105/10, 90/11, 05/12, 16/12, 86/12, 126/12, 94/13, 152/14) navodi se kako se u osnovnoj školi mogu izvoditi redoviti, alternativni, međunarodni programi, programi na jeziku i pismu nacionalnih manjina, posebni programi odgoja i obrazovanja za učenike s teškoćama i/ili darovite učenike, umjetnički programi te ostali programi koje donosi ministar odlukom ili koji se izvode uz suglasnost Ministarstva. Osnovnim obrazovanjem učenik stječe znanje i sposobnosti za nastavak obrazovanja.

Srednjoškolsko obrazovanje počinje upisom u srednju školu. Kako bi se učenik upisao u srednju školu potrebno je imati završeno osnovnoškolsko obrazovanje. Prema Ministarstvu znanosti i obrazovanja (2020) srednje škole ovisno o vrstama obrazovnog programa dijelimo na gimnazije, strukovne škole i umjetničke škole. Svaka vrsta programa ima zakonom određeno trajanje i obrazovni program po kojemu rade. Gimnazijski obrazovni program traje 4 godine dok neke strukovne škole nude programe koji traju 3 godine. Na kraju završene tri godine strukovne škole učenicima se nudi upisivanje 4. stupnja (4. razreda srednje škole) koji im omogućava polaganje državne mature i upisivanje višeg fakultetskog obrazovanja.

Prema Zakonu o odgoju i obrazovanju (Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi NN 87/08, 86/09, 92/10, 105/10, 90/11, 05/12, 16/12, 86/12, 126/12, 94/13, 152/14) ciljevi odgoja i obrazovanja u školskim ustanovama su:

1. Osigurati sustavan način poučavanja učenika, poticati i unapređivati njihov intelektualni, tjelesni, estetski, društveni, moralni i duhovni razvoj u skladu s njihovim sposobnostima i sklonostima.
2. Razvijati učenicima svijest o nacionalnoj pripadnosti, očuvanju povijesno-kulturne baštine i nacionalnog identiteta.

3. Odgajati i obrazovati učenike u skladu s općim kulturnim i civilizacijskim vrijednostima, ljudskim pravima i pravima djece, osposobiti ih za življenje u multikulturalnom svijetu, za poštivanje različitosti i toleranciju te za aktivno i odgovorno sudjelovanje u demokratskom razvoju društva.
4. Osigurati učenicima stjecanje temeljnih (općeobrazovnih) i stručnih kompetencija, osposobiti ih za život i rad u promjenjivom društveno-kulturnom kontekstu prema zahtjevima tržišnog gospodarstva, suvremenih informacijsko-komunikacijskih tehnologija i znanstvenih spoznaja i dostignuća.
5. Osposobiti učenike za cjeloživotno učenje.

Prema Zakonu o odgoju i obrazovanju (Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi NN 87/08, 86/09, 92/10, 105/10, 90/11, 05/12, 16/12, 86/12, 126/12, 94/13, 152/14) također su propisana i načela odgoja i obrazovanja na razini osnovnog i srednjeg obrazovanja:

1. Osnovnoškolski odgoj i obrazovanje je obvezno za sve učenike u Republici Hrvatskoj.
2. Odgoj i obrazovanje u osnovnoj i srednjoj školi temelji se na jednakosti obrazovnih šansi za sve učenike prema njihovim sposobnostima.
3. Odgoj i obrazovanje u školskoj ustanovi temelji se na visokoj kvaliteti obrazovanja i usavršavanja svih neposrednih nositelja odgojno-obrazovne djelatnosti – učitelja, nastavnika, stručnih suradnika, ravnatelja te ostalih radnika.
4. Rad u školskoj ustanovi temelji se na vrednovanju svih sastavnica odgojno-obrazovnog i školskog rada i samovrednovanju neposrednih i posrednih nositelja odgojno-obrazovne djelatnosti u školi, radi postizanja najkvalitetnijeg nacionalnog obrazovnog i pedagoškog standarda.
5. Odgojno-obrazovna djelatnost u školskoj ustanovi temelji se na autonomiji planiranja i organizacije te slobodi pedagoškog i metodičkog rada prema smjernicama hrvatskog nacionalnoga obrazovnog standarda, a u skladu s nacionalnim kurikulumom, nastavnim planovima i programima i državnim pedagoškim standardima.
6. Stjecanje osnovnog obrazovanja temelj je za vertikalnu i horizontalnu prohodnost u sustavu odgoja i obrazovanja u Republici Hrvatskoj.
7. Obrazovanje u školskoj ustanovi temelji se na decentralizaciji u smislu povećanja ovlaštenja i odgovornosti na lokalnoj i područnoj (regionalnoj) razini.
8. Odgojno-obrazovna djelatnost u školskoj ustanovi temelji se na partnerstvu svih odgojno-obrazovnih čimbenika na lokalnoj, regionalnoj i nacionalnoj razini.
9. Promicanje odgojnih vrijednosti iz stavka 1. točke 3. ovoga članka, a u skladu s pravom roditelja da samostalno odlučuju o odgoju djece.
10. Svatko ima pravo na obrazovanje. Djeca imaju pravo na dotok informacija ili sadržaja utemeljenih na suvremenim znanstvenim i

obrazovnim standardima važnim za potpun i skladan razvoj njihove osobnosti, a koje se prenose na objektivan, kritički i pluralistički način.

Odgoj i obrazovanje u školi temelje se na nacionalnom kurikulumu, predmetnim kurikulumima/programima i školskom kurikulumu.

„Nacionalni kurikulum za osnovnoškolski odgoj i obrazovanje polazišni je dokument obveznoga obrazovanja u Republici Hrvatskoj kojim se omogućava razvijanje temeljnih kompetencija bitnih za ostvarivanje osobnih potencijala, nastavak obrazovanja i cjeloživotno učenje što je ujedno i temelj aktivnoga i odgovornoga sudjelovanja u društvu.“ (Ministarstvo znanosti i obrazovanja, 2018, str. 3)

„Nastavnim planom nastoji se odrediti oblik izvođenja kurikuluma (obvezno, izborno, fakultativno, međupredmetno i/ili interdisciplinarno), godišnji broj nastavnih sati i njihov raspored po razredima.“ (Ministarstvo znanosti i obrazovanja, 2020, str. 3)

„Školski kurikulum utvrđuje dugoročni i kratkoročni plan i program škole s izvannastavnim i izvanškolskim aktivnostima, a donosi se na temelju nacionalnog kurikuluma i nastavnog plana i programa.“ (Ministarstvo znanosti i obrazovanja, 2020, str 3)

Školskim kurikulumom se utvrđuju sljedeće stavke (Ministarstvo znanosti i obrazovanja, 2020, str. 7):

1. strategija razvoja škole
2. aktivnost, program i/ili projekt
3. ciljevi aktivnosti, programa i/ili projekta
4. namjena aktivnosti, programa i/ili projekta
5. nositelj aktivnosti, programa i/ili projekta i njihova odgovornost
6. vremenik aktivnosti, programa i/ili projekta
7. okvirni troškovnik aktivnosti, programa i/ili projekta
8. način njegova praćenja

Na osnovi školskog i predmetnih kurikuluma školski odbor donosi godišnji plan i program za svaku školu posebno. Godišnjim planom i programom rada školske ustanove utvrđuje se mjesto, vrijeme, način i izvršitelji poslova, a prema Ministarstvu znanosti i obrazovanja (2020, str. 7) sadrži:

1. podatke o uvjetima rada
2. podatke o izvršiteljima poslova
3. godišnji kalendar rada
4. podatke o dnevnoj i tjednoj organizaciji rada
5. tjedni i godišnji broj sati po razredima i oblicima odgojno- obrazovnog rada
6. planove rada ravnatelja, učitelja, odnosno nastavnika stručnih suradnika
7. planove rada školskog odbora i stručnih tijela

8. plan stručnog osposobljavanja i usavršavanja, u skladu s potrebama škole
9. podatke o ostalim aktivnostima u funkciji odgojno- obrazovnog rada i poslovanja školske ustanove

3. Nastava na daljinu

Kako bi se društvo prilagodilo sve većem utjecaju tehnologije na svakodnevni način života kao jedan od novih pojmova nametnuo se i pojam nastave na daljinu. „Od nazivlja za e-izvedbu nastave izabrano je sedam naziva: *e-učenje*, *e-poučavanje*, *e-nastava*, *mrežna nastava*, *online nastava*, *virtualna nastava* i *nastava na daljinu*, s trima ishodišnim pojmovima: *učenje*, *poučavanje* i *nastava*.“ (Nemeth-Jajić i Jukić, 2021, str. 90). Nastava na daljinu omogućava učiteljima i učenicima korištenje tehnologije u svakodnevnom radu i učenju. Kako su računala i internet postali dio svakodnevice učenika prilikom učenja, postavila se takva vrsta učenja kao mogućnost korištenja i rada učitelja i djece. Definicija učenja na daljinu od strane Američke asocijacije za učenje na daljinu, glasi: "Dostizanje znanja i vještina kroz dostavljene informacije i uputstva, primjenom različitih tehnologija i ostalih formi učenja na daljinu."¹

Kao sinonim učenja na daljinu koristi se i pojam e-učenja. U radu *Učenje na daljinu-e-obrazovanje* autorice Aničić i Barlovac (2010) e- učenje definiraju u dvije grupe:

1. Tehničke definicije koje stavljaju naglasak na tehnologiju. Takva definicija glasila bi: „E-učenje je bilo koji oblik učenja, podučavanja ili obrazovanja koji je potpomognut upotrebom računalnih tehnologija, a posebno računalnih mreža temeljenih na Internet tehnologijama.”
2. Pedagoške definicije koje imaju fokus na obrazovanju, učenju i podučavanju, i onda ta definicija glasi: „E-učenje je interaktivan ili dvosmjernan proces između nastavnika i učenika, uz pomoć elektronskih medija, pri čemu je naglasak na procesu učenja, dok su mediji samo pomoćno sredstvo koje upotpunjuje taj proces.”

3.1 Organizacija nastave na daljinu u šk.god. 2020/2021. za vrijeme pandemije virusa Covid-19

Za vrijeme pandemije virusa Covid-19 Ministarstvo znanosti i obrazovanja Republike Hrvatske donijelo je odluku o organiziranju nastave na daljinu. Nakon prvotnog zatvaranja odgojno-obrazovnih ustanova Ministarstvo znanosti i obrazovanja Republike Hrvatske (2020, str. 5) je, zajedno sa agencijama sustava

¹ Američka asocijacija za učenje na daljinu (The United States Distance Learning Association). *USDLA Distance Learning Definition*, preuzeto dana 7. srpnja 2021. s <http://www.usdla.org/>

(CARNet, SRCE, AZOO, ASOO, AMPEU, NCVVO), razvilo koncept nastave na daljinu. Kako učenici razredne nastave u toj dobi nisu spremni na samostalan i siguran način koristiti internet za njih je Ministarstvo u suradnji s javnom televizijom (HRT) uspostavilo nastavu na daljinu pod nazivom „Škola na trećem“. Te emisije organizirane su tako da djeca gledajući emisije, koje su vodili učitelji (ovisno o predmetu i razredu), na interaktivan način uče gradivo koje bi inače učili za školskim klupama. Za učenike od petog razreda pa na dalje organizirani su 15-minutni videi koji su se prikazivali prema nacionalnom rasporedu. Maturanti su imali organizirane videokolekcije te raznovrsne digitalne materijale koji su ih pripremali za polaganje mature. Učenici predmetnih nastava osigurana je oprema i pristup internetu koju im je omogućio CARNET.

Kako bi se što više olakšalo učenje na daljinu svi ravnatelji odgojno- obrazovnih ustanova morali su u suradnji sa školskim odborom i Ministarstvom osigurati komunikacijske kanale koje su učitelji koristili u radu s djecom. Također su se morale i odabrati platforme za rad.

„Ravnatelji su bili okupljeni u virtualnoj učionici putem koje su dobivali potrebne informacije. Na razini škole svaka je škola otvorila virtualnu zbornicu u koju su uključeni svi učitelji i stručni suradnici škole. Za svaki razred otvoren je virtualni razred u kojem su svi učenici i njihovi nastavnici.“ (Ministarstvo znanosti i obrazovanja Republike Hrvatske, 2020, str. 5)

Svim školama omogućeni su i besplatni tableti kao i sim kartice koje su omogućavale učenicima koji nemaju internet ili računalo da prate nastavu. Na ravnateljima je bilo da naprave popis učenika koji nemaju potrebnu opremu za učenje kako bi se s tim popisom poslanom Ministarstvu učenicima omogućio potreban materijal.

„Da bi provedba nastave na daljinu funkcionirala, svaki je učenik trebao imati pristup internetu i uređaj kod kuće. S obzirom na to da mnogi učenici zbog socioekonomski nepovoljnog položaja nisu imali pristup internetu kod kuće, teleoperateri su se uključili i osigurali SIM kartice i besplatan pristup digitalnim obrazovnim sadržajima. Učenicima je podijeljeno više od 90 000 tableta, a za nastavnike je nabavljeno 26 000 računala.“ (Ministarstvo znanosti i obrazovanja Republike Hrvatske, 2020, str. 6)

3.1.1 Modeli i preporuke za rad u uvjetima povezanim s Covid- 19

Ministarstvo za odgoj i obrazovanje predložilo je tri modela odgojno- obrazovnog rada u vrtićima i školama. To su: odgojno-obrazovni rad i nastava u ustanovi,

mješoviti oblik odgojno-obrazovnog rada/nastave (jedan dio u ustanovi, a drugi dio na daljinu) i odgojno-obrazovni rad i nastava na daljinu. Riječ je o fleksibilnim modelima koji se na lokalnoj razini mogu mijenjati ili dopunjavati u skladu s epidemiološkom slikom i novim nalazima o širenju SARS-CoV-2 infekcije i bolesti COVID-19 (Ministarstvo znanosti i obrazovanja Republike Hrvatske, 2020, str. 10).

Model A (odgojno- obrazovni rad i nastava u ustanovi) označava rad u školama. U tom modelu svi učenici dolaze u školu pridržavajući se epidemioloških uputa HZJZ-a (nošenje maski pri dolasku i odlasku, dezinfekcija ruku, poštivanje udaljenosti...). Sve škole organizirane su da rade u dvije smjene kako bi se omogućilo da razredna nastava ima nastavu u jednoj smjeni, a predmetna nastava u drugoj. Ako škola nema mogućnost poštivanja zadanog razmaka, učenici od 5. do 8. razreda, kao i učitelji, dužni su nositi maske tijekom odvijanja nastave.

„Za učenike koji spadaju u izrazito vulnerabilnu skupinu, o čemu nadležni liječnik izdaje potvrdu, kao i za učenike koji su odsutni iz škole jer su COVID pozitivni i koji su u samoizolaciji, nastava se organizira kao nastava na daljinu.“ (Ministarstvo znanosti i obrazovanja Republike Hrvatske, 2020, str. 16)

Model B (mješoviti oblik odgojno-obrazovnog rada/nastave (jedan dio u ustanovi, drugi dio na daljinu)) podrazumijeva to da učenici prate nastavu dijelom u školi, dijelom na daljinu. Taj model se primjenjuje u slučaju da škola kao ustanova ne može u potpunosti ispoštovati upute HZJZ-a o boravku djece u školama. Zbog prostora ili kadrovskih uvjeta škola ne može osigurati svim učenicima nastavu istovremeno te se zbog toga dio nastave organizira putem internetskih platformi kao škola na daljinu. U takvom slučaju Ministarstvo nudi mogućnost da se učenici izmjenjuju tjedno odnosno da jedan tjedan jedni imaju nastavu u školi, a drugi *online* i obratno.

„U okviru ovog modela, za učenike od I. do IV. razreda nastava se održava u školi uz pojačanu osobnu higijenu, dezinfekciju ruku i poštivanje najvećega mogućega fizičkog razmaka, dok učenici od V. do VIII. razreda OŠ i učenici SŠ nastavu prate dijeljenjem razrednog odjela na dvije skupine.“ (Ministarstvo znanosti i obrazovanja Republike Hrvatske, 2020, str. 17)

Isto kao i kod Modela A učenicima koji spadaju u vulnerabilnu skupinu i koji imaju potvrdu nadležnog liječnika nastava se organizira kao nastava na daljinu.

„O primjeni ovog modela odlučuje škola u suradnji s osnivačem i nadležnim lokalnim stožerom. U slučaju poboljšanja/pogoršanja epidemiološke situacije na lokalnoj razini, o otvaranju/zatvaranju odgojno-obrazovne skupine ili razrednog odjela u pojedinoj školi ili pak određene škole u županiji odluku donosi ravnatelj škole u suradnji s osnivačem i nadležnim lokalnim stožerom o čemu ravnatelj istoga dana izvješćuje Ministarstvo.“ (Ministarstvo znanosti i obrazovanja Republike Hrvatske, 2020, str. 17)

Model C podrazumijeva praćenje nastave na daljinu za sve učenike pojedine škole. Učitelji i profesori u školama u kojima se primjenjuje ovaj model u suradnji sa školskim odborom odabiru internetske stranice i platforme putem kojih će odvijati nastavu.

„S obzirom na bogato iskustvo obrazovnih ustanova u sustavu odgoja i obrazovanja, ali prije svega iskustvo učitelja/nastavnika, učenika i roditelja s online nastavom, pristupit će se reviziji, prilagodbi i dopuni navedenih Smjernica i Preporuka. O primjeni ovog modela odlučuje škola u suradnji s osnivačem i nadležnim lokalnim stožerom, izuzev u slučaju lockdowna na nacionalnoj razini kada Vlada donosi odluku o primjeni navedenog modela za cijelu državu.“ (Ministarstvo znanosti i obrazovanja Republike Hrvatske, 2020, str. 18)

Koji će model škole koristiti ovisilo je o trenutnoj epidemiološkoj situaciji u svakoj županiji posebno.

4. Učenici s teškoćama

U sustavu odgoja i obrazovanja Republike Hrvatske učenike s teškoćama definiramo kao učenike čije sposobnosti u međudjelovanju s čimbenicima iz okoline ograničavaju njihovo puno, učinkovito i ravnopravno sudjelovanje u odgojno-obrazovnom procesu s ostalim učenicima, a proizlaze iz:

1. tjelesnih, mentalnih, intelektualnih, osjetilnih oštećenja i poremećaja funkcija,
2. kombinacije više vrsta gore navedenih oštećenja i poremećaja.²

Orijentacijska lista vrsta teškoća (Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta, 2015):

1. Oštećenja vida
2. Oštećenja sluha

²<https://mzo.gov.hr/istaknute-teme/odgoj-i-obrazovanje/posebne-mogucnosti-u-sustavu-odgoja-i-obrazovanja/posebne-mogucnosti-u-sustavu-osnovnoskolskog-odgoja-i-obrazovanja/ucenici-s-teskocama-u-osnovnim-skolama/1023> preuzeto dana 7. srpnja 2021.

3. Oštećenja jezično-govorne-glasovne komunikacije i specifične teškoće u učenju
4. Oštećenja organa i organskih sustava
5. Intelektualne teškoće
6. Poremećaji u ponašanju i oštećenja mentalnog zdravlja
7. Postojanje više vrsta teškoća u psihofizičkom razvoju.
8. Darovitost

Odgov i obrazovanje učenika s teškoćama temelji se na prihvaćanju različitosti u izgledu, osobnosti i ponašanju učenika, na osiguravanju uvjeta i potpore kako bi se osigurao najveći mogući stupanj obrazovanja. Pomoću inkluzije uključuju se učenici s teškoćama u svakodnevni školski sustav. „Inkluzija je pristup u kojem se naglašava da je različitost u snazi, sposobnostima i potrebama prirodna i poželjna. Ona zahtjeva razvoj osjetljivosti i stvaranje uvjeta za artikulaciju i zadovoljavanje različitih individualnih potreba.“ (Zrilić i Brzoja, 2013, str. 147)

Najveći mogući stupanj obrazovanja postiže se primijenjenim programima i oblicima odgoja i obrazovanja uz programsku i profesionalnu potporu te pedagoško-didaktičkim prilagodbama.

„Programska potpora obuhvaća različite vrste primjerenih programa odgoja i obrazovanja, dodatne odgojno-obrazovne i rehabilitacijske programe te privremene oblike odgoja i obrazovanja koji se provode u školama i drugim javnim ustanovama koje provode djelatnost odgoja i obrazovanja, a sukladno Mreži školskih ustanova ili uz suglasnost ministarstva nadležnog za obrazovanje.“³

Primjereni nastavni plan i program je individualizirani kurikulum koji se temelji na specifičnosti teškoće utvrđene kod učenika s ciljem postizanja odgojno-obrazovnog napretka kod učenika.⁴

Primjereni programi odgoja i obrazovanja učenika s teškoćama u razvoju su⁵:

- redoviti program uz individualizirane postupke - određuje se učenicima koji mogu pratiti redoviti programi sadržaje uz individualizirane postupke u radu zbog specifičnosti u funkcioniranju,

³<https://mzo.gov.hr/istaknute-teme/odgoj-i-obrazovanje/posebne-mogucnosti-u-sustavu-odgoja-i-obrazovanja/posebne-mogucnosti-u-sustavu-osnovnoskolskog-odgoja-i-obrazovanja/ucenici-s-teskocama-u-osnovnim-skolama/1023> preuzeto dana 8. srpnja 2021.

⁴<http://www.propisi.hr/print.php?id=7237> preuzeto dana 8. srpnja 2021.

⁵<https://mzo.gov.hr/istaknute-teme/odgoj-i-obrazovanje/posebne-mogucnosti-u-sustavu-odgoja-i-obrazovanja/posebne-mogucnosti-u-sustavu-osnovnoskolskog-odgoja-i-obrazovanja/ucenici-s-teskocama-u-osnovnim-skolama/1023> preuzeto dana 8. srpnja 2021.

- redoviti program uz prilagodbu sadržaja i individualizirane postupke - određuje se učenicima koji ne mogu savladati nastavni plan i sadržaj te im se stoga na individualizirani način prilagođava sadržaj,
- posebni program uz individualizirane postupke - to je poseban strukturirani nastavni plan i kurikulum koji se radi prema mogućnostima učenika,
- posebni programi za stjecanje kompetencija u aktivnostima svakodnevnoga života i rada uz individualizirane postupke - cilj je osposobljavanje učenika za najjednostavnije aktivnosti koje im omogućuju svakodnevno funkcioniranje, a provodi se od 6 do 21 godine života.

Primjereni programi odgoja i obrazovanja ostvaruju se u primjerenim oblicima školovanja odnosno u⁶:

- redovitome razrednom odjelu,
- dijelom u redovitome, a dijelom u posebnome razrednom odjelu,
- posebnome razrednom odjelu,
- odgojno-obrazovnoj skupini.

Dodatni odgojno-obrazovni i rehabilitacijski programi koji se određuju kao dio primjerenoga programa odgoja i obrazovanja učenika s teškoćama u razvoju su⁷:

- program edukacijsko-rehabilitacijskih postupaka- koriste posebne edukacijsko-rehabilitacijske postupke s ciljem što uspješnijeg usvajanja sadržaja,
- program produženoga stručnog postupka- sadrži pomoć u učenje, edukacijsko-rehabilitacijske programe, kreativne radionice,
- rehabilitacijski programi- obuhvaćaju one postupke i aktivnosti koje uspostavljaju, obnavljaju, održavaju i/ili modificiraju učenikove osjetilne, motoričke, jezično-govorno-glasovne, komunikacijske, kognitivne, psihološke, emocionalne i interakcijske sposobnosti te vještine izvedbe aktivnosti svakodnevnoga života.

⁶<https://mzo.gov.hr/istaknute-teme/odgoj-i-obrazovanje/posebne-mogucnosti-u-sustavu-odgoja-i-obrazovanja/posebne-mogucnosti-u-sustavu-osnovnoskolskog-odgoja-i-obrazovanja/ucenici-s-teskocama-u-osnovnim-skolama/1023> preuzeto dana 8. srpnja 2021.

⁷<https://mzo.gov.hr/istaknute-teme/odgoj-i-obrazovanje/posebne-mogucnosti-u-sustavu-odgoja-i-obrazovanja/posebne-mogucnosti-u-sustavu-osnovnoskolskog-odgoja-i-obrazovanja/ucenici-s-teskocama-u-osnovnim-skolama/1023> preuzeto dana 8. srpnja 2021.

Prema Pravilniku, zbog učenikovih teškoća, postoji i privremeni oblik odgoja i obrazovanja koji se može organizirati u kući, na daljinu i kao nastava u zdravstvenoj ustanovi.⁸

- Nastava u kući organizira se u slučaju kada učenik privremeno ne može pratiti nastavu u školi, a smatra se da njegovo trajanje oporavka može utjecati na praćenje i svladavanje nastavnog sadržaja.

- Nastava u zdravstvenoj ustanovi organizira se za učenike sa zdravstvenim teškoćama koji su na stacioniranom liječenju ili su u dnevnoj bolnici.

- Nastava na daljinu je oblik nastave u kući ili zdravstvenoj ustanovi uz korištenje internetskih platformi za učenje.

4.1. Uključivanje učenika s teškoćama u nastavu

„Uključivanje djece s teškoćama u redovni obrazovni sustav prisutno je u Republici Hrvatskoj tridesetak godina, a obrazovna integracija, regulirana zakonima i pravilnicima, sve više postaje redovnom praksom.“ (Špelić i Zuliani, 2011, str. 96) Uključivanje djece s teškoćama u redovite škole zahtjeva temeljito razmatranje socijalne integracije. Pojam socijalne integracije uključuje redovite i intenzivne socijalne kontakte između hendikepiranih i nehendikepiranih učenika (Kobi, 1983). Kako bi se kreiralo poticajno ozračje za rad i učenje potrebno je ostvariti prijateljske odnose između svih učenika kako se učenici s teškoćama ne bi osjećali manje vrijednima te kako bi ih ostali učenici u potpunosti prihvaćali i pomagali im. Učitelji trebaju pružiti potporu i stvoriti uvjete valjanog učenja pri čemu su ključni elementi: (1) pojedinac sa svojim dispozicijama, iskustvom i stupnjem razvoja pojedinih osobina, (2) djelotvorno učenje te (3) socijalna okolina i sadržaji s kojima on dolazi u interakciju radi stvaranja posebnih iskustava (Jelavić, 2008).

⁸<http://www.propisi.hr/print.php?id=7237> preuzeto dana 8. srpnja 2021.

5. Istraživanje

5.1. Problem istraživanja

„Neupitno je da svaki čovjek želi postati potpuno autonomna i zrela osoba, tj. ostvariti se na što je moguće potpuniji način. Da bi to postigao treba se obrazovati, odnosno, potreban mu je odgoj i obrazovanje.“(Golubović, 2010, str. 609)

Odgoj i obrazovanje bitni su kako bi se pojedinac u potpunosti „razvio“. Zato je od izrazite važnosti osigurati alternativni način učenja. *Online* nastava u svijetu već postoji kao standard odgoja i obrazovanja dok se u Republici Hrvatskoj još uvijek smatra alternativom klasičnom obrazovanju (Katavić, Milojević i Šimunković, 2018). Učenici s teškoćama teže usvajaju nastavni sadržaj te je potrebno prilagoditi mu ga. Iz tog razloga, rad u školi gotovo je posve individualiziran za pojedinog učenika kako bi mu u potpunosti olakšao. Učitelji/ice primjenjuju različite nastavne metode, ali i nastavne materijale pomoću kojih će im na slikovitiji način prenijeti znanje (Žakelj, 2015). Dolaskom pandemije virusa Covid-19 došlo je do naglog preokreta u sustavu odgoja i obrazovanja. Nastava na daljinu zamijenila je klasičan odgoj i obrazovanje. U većini škola, posebice osnovnih, ovaj je način uhvatio „nespreman“. Kako bi se *online* nastava mogla neometano odvijati, potrebna je tehnologija, pristup internetu, ali i digitalne kompetencije, što od strane učitelja pa i učenika i njihovih roditelja.

Problem istraživanja je ispitati učitelje kakvo je njihovo mišljenje o *online* nastavi u nastavnoj godini 2020./2021., posebice u radu s učenicima s teškoćama. Kakav je bio odnos učenika i njihovih roditelja prema radu te kako su se učitelji snašli u izazovima rada na daljinu. Što je sve utjecalo na *online* nastavu i njezino provođenje. Te će se doznati stavovi učitelja/ica o nastavi na daljinu (koliko su škole bile pripremljene za ovakve situacije, jesu li dovoljno educirani za rad putem tehnologije, smatraju li ovakav način rada težim ili jednostavnijim...).

5.2. Cilj istraživanja

Cilj istraživanja je ispitati učitelje redovitih osnovnih škola o efikasnosti izvođenja *online* nastave s učenicima s teškoćama tijekom nastavne godine 2020./2021.

5.3. Istraživačka pitanja

S obzirom na prijašnja istraživanja i spoznaje vezane za *online* nastavu za učenike s teškoćama, postavljena su tri istraživačka pitanja.

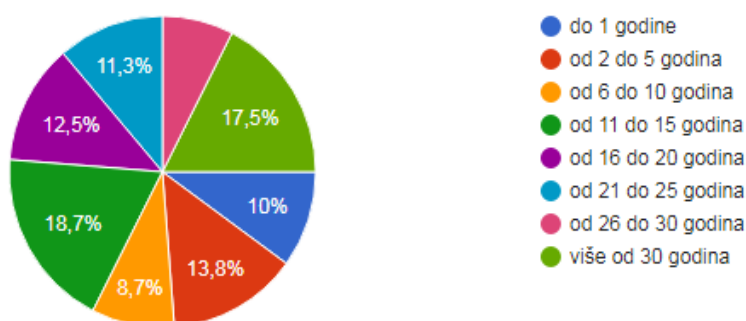
1: Učenicima s teškoćama teže je pratiti *online* nastavu

2: Roditelji učenika s poteškoćama više sudjeluju u školskim obavezama svoje djece za vrijeme *online* nastave

3: Učenici s teškoćama zbog loših uvjeta nisu u mogućnosti pratiti *online* nastavu

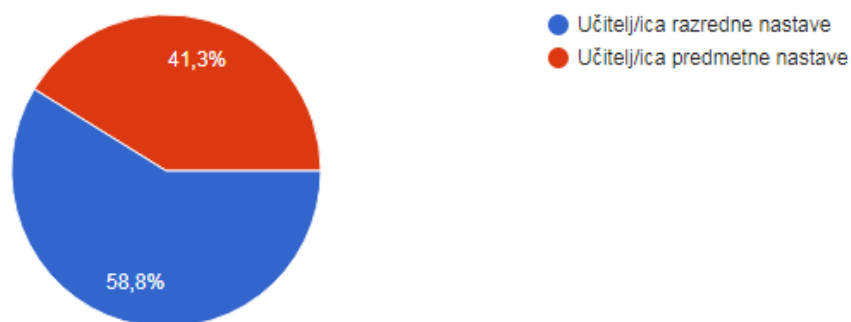
5.4. Uzorak ispitanika

U istraživanju je sudjelovalo 80 ispitanika iz različitih dijelova Republike Hrvatske. Ispitanici su 73 učiteljice te 7 učitelja. Anketa je poslana *online* putem s obzirom na mjere nastale zbog pandemije virusa Covid-19 te se ovaj način smatrao najispravnijim. Odgovarali su na anketu potpuno anonimno i slobodno te su poštovana sva etička načela istraživanja. Uzorak je prikupljen tijekom školske godine 2020./2021. Grafovi 1 i 2 pokazuju da velika većina ispitanika ima višegodišnje iskustvo rada u školi. Također, većina ispitanika radi kao učitelj/ica razredne nastave, dok ostatak ispitanika radi kao učitelj/ica predmetne nastave. Od kojih su 73 osobe ženskog spola (91,3%) te 7 osoba muškog spola (8,8%). Nakon određivanja spola, ispitanici su trebali označiti koliko godina radnog staža posjeduju. Najviše ispitanika, njih 15, ima 11 do 15 godina radnog staža što čini 18,7% ispitanika. Najmanje ispitanika, njih 6, ima 26 do 30 godina radnog staža, te je to 7,5% ispitanika. Vidljivo je kako su ispitaniku, tj. anketiranju većinom pristupili učitelji s višegodišnjim iskustvom rada u školi.

Graf 1. *Godine radnoga staža kao učitelj/ica*

Ispitanici su zatim označili kojoj skupini pripadaju: učitelj/ica razredne nastave ili učitelj/ica predmetne nastave. 47 ispitanika (58,8%) odgovorila su kako pripadaju skupini učitelj/ica razredne nastave, dok je preostalih 33 (41,3%) ispitanika učitelj/ica predmetne nastave (graf 2).

Graf 2. *Učitelj/ica predmetne ili razredne nastave*

5.5. Mjerni instrument i način provođenja istraživanja

U svrhu ovog istraživanja koristila se metoda anketnog ispitivanja zbog lakšeg prikupljanja podataka tijekom pandemije. Anketom se prikupljaju i analiziraju izjave ljudi kako bi se saznali podaci o njihovom mišljenju, njihovim stavovima i preferencijama. Prednost anketa je anonimnost te se pretpostavlja kako su ispitanici tada iskreniji. Također, anketom se može ispitati više ljudi u isto vrijeme. U ovom istraživanju nastojalo se saznati mišljenje učitelja o *online* nastavi u radu s učenicima s teškoćama te je sukladno tom cilju konstruiran upitnik istraživanja. Ispitanici su imali uputu na početku upitnika da se mole za iskrenost jer se upitnik popunjava anonimno, a smatra se kako su ispitanici iskreniji kada su svjesni da se ne otkriva njihov identitet. Na početku upitnika postavljena su opća pitanja o spolu, godinama radnog iskustva ispitanika i rade li kao učitelj/ica razredne ili predmetne nastave. Ispitanici su svoja mišljenja o tvrdnjama u drugom dijelu upitnika izražavali na skali Likertova tipa (1 – nikada, 2 – rijetko, 3 – ponekad, 4 – često, 5 – redovito). Na kraju upitnika, tj. u trećem dijelu, postavljeno je pitanje otvorenoga tipa na koje su

ispitanici mogli samostalno odgovoriti ukoliko su htjeli ili su, na njega, mogli izostaviti svoj odgovor.

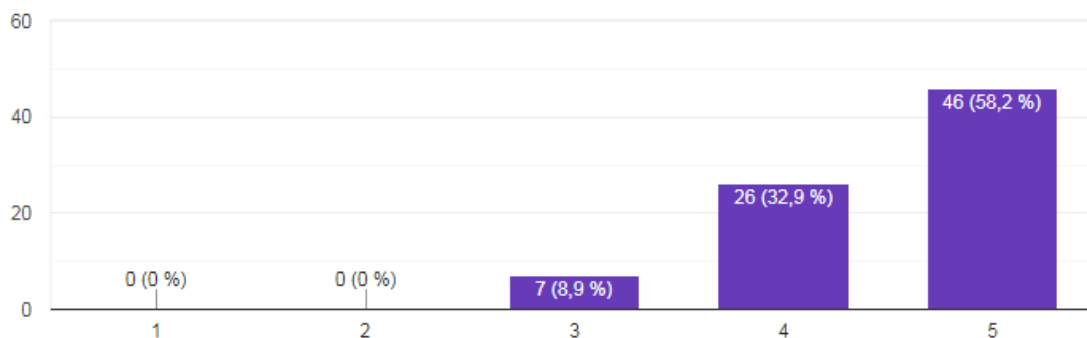
5.6. Obrada podataka

U ovom istraživanju korištena je kvantitativna analiza podataka te su tvrdnje grupirane i podatci analizirani putem frekvencija i prikazani u postocima.

5.7. Rezultati

U analizi i interpretaciji podataka kreće se od ispitivanja jesu li učitelji/ce imali pomoć stručnih suradnika u svojoj školi te jesu li im stručna usavršavanja pomogla u radu s učenicima s poteškoćama općenito. Većina ispitanika, njih 29 (36,3%), odgovorila je kako su redovito imali pomoć stručnih suradnika, 26,3% ispitanika na tvrdnju su odgovorila kako su često imali pomoć stručnih suradnika u svojoj školi dok su tri ispitanika (3,8%) odgovorila kako nikada nisu imali pomoć stručnih suradnika u školi. Također, većina ispitanika (61,3%) je odgovorila kako su im stručna usavršavanja pomogla u radu s učenicima s poteškoćama općenito. Samo 16,3% ispitanika odgovorila su kako su im nikada ili rijetko stručna usavršavanja pomogla u radu s učenicima s poteškoćama općenito.

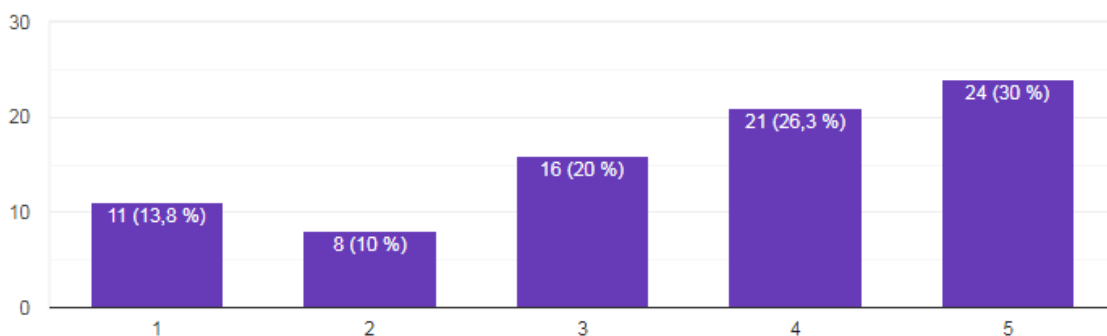
Kako bi se *online* nastava neometano i u potpunosti mogla provoditi, od učitelja i učiteljica zahtjevaju se potrebne digitalne vještine. Zanimljivo je kako su gotovo svi ispitanici (91,1%) odgovorili kako često, odnosno redovito posjeduju potrebne digitalne vještine za suradnju i izmjenu informacija s ostalim učiteljima i stručnim suradnicima obzirom na razne dobne skupine obuhvaćene ovim upitnikom (graf 3).

Graf 3. Posjedovanje potrebnih digitalnih vještina

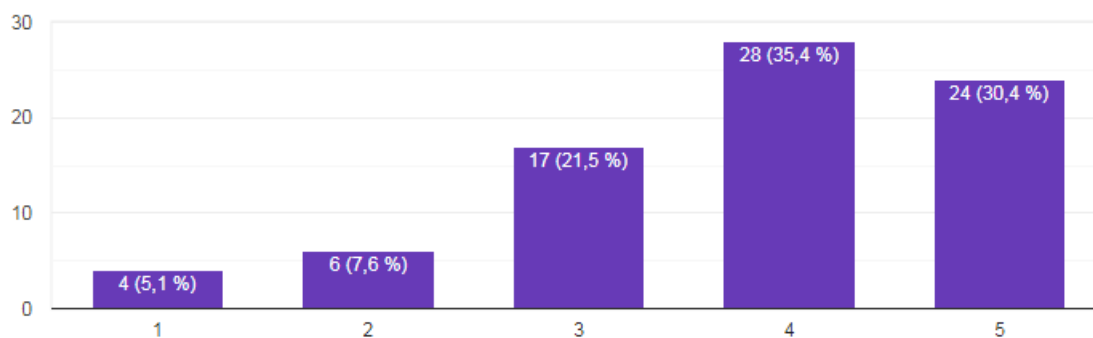
Anketa je zatim ispitala koliko često učitelji izrađuju nastavne listove i druge radne materijale koje šalju *online* učenicima s teškoćama te koliko često prilagođavaju tekstove i šalju ih učenicima s teškoćama. 77,5% ispitanika odgovorila je kako često ili redovito izrađuju nastavne materijale za učenike s teškoćama, a njih 77,6% često ili redovito prilagođavaju tekstove za učenike s teškoćama. Dok je 0 ispitanika odgovorilo kako ne izrađuju individualizirane nastavne listove i druge radne materijale koje šalju *online* učenicima s poteškoćama. Malen broj ispitanika, njih 7 (8,8%), odgovorila je kako nikada ne prilagođavaju tekstove koje potom *online* šalju učenicima s poteškoćama.

Na tvrdnju „Ako je potrebno putem Zoom-a ili druge platforme provodim nastavu s učenicom s teškoćama“ odgovori su raznovrsni, ali je najveći broj ispitanika (30%) odgovorio kako redovito provode nastavu s učenicima s teškoćama putem Zoom-a ili druge platforme (graf4).

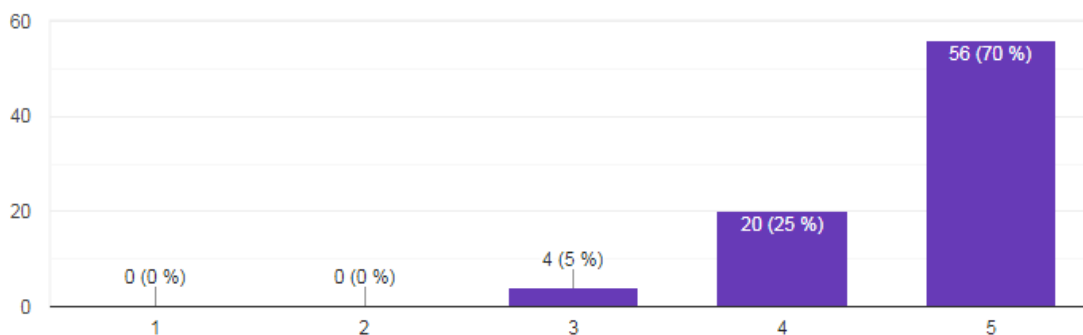
Graf4. Putem Zoom-a ili druge platforme provodim nastavu s učenicima s poteškoćama

Velik broj ispitanika, njih 52, odnosno 65,8%, ocjenjuje vlastiti rad o postavljanju ciljeva, načina svog rada, komunikacije, ishoda i rezultata te smatraju kako su strategije i metode koje koriste za učenje učenika s teškoćama kod kuće većinom pozitivne (graf 5).

Graf 5. *Iskustva o uporabi strategija koje koristim za učenje učenika s teškoćama kod kuće su pozitivna*

Učinkovitost *online* nastave s učenicima s teškoćama veliki je izazov i za učitelje i za učenike, što su potvrdili ispitanici svojim odgovorima kako im je *online* nastava često ili redovito velik izazov. Učitelji/ce svakodnevno kreiraju ozračje koje se temelji na međusobnom razumijevanju, uzajamnoj pomoći, poštivanju i poticanju zajedničkih aktivnosti učenika. Za napredak učenika s teškoćama putem *online* nastave potrebni su upornost i trud od strane učitelja. 70% ispitanika odgovorilo je kako su redovito potrebni trud i upornost za napredak učenika s teškoćama putem *online* nastave (graf 6).

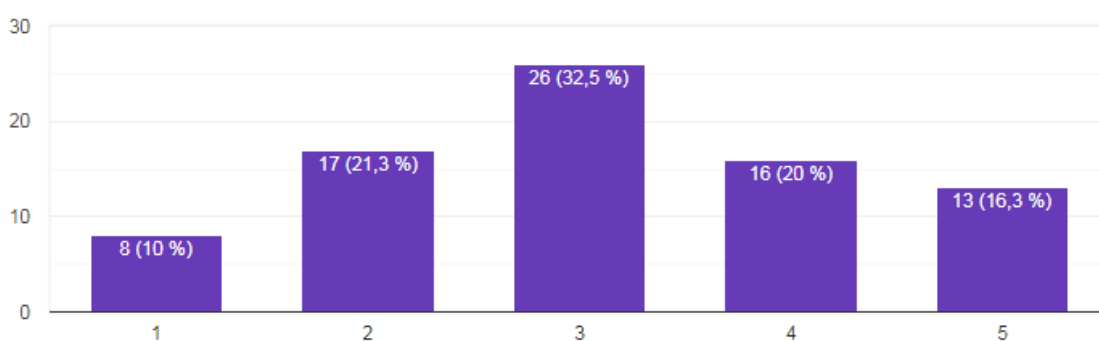

Graf 6. *Za napredak učenika s teškoćama putem online nastave potrebni su upornost i trud*

Na postavljenu tvrdnju „Zovem telefonom i razgovaram s učenikom s teškoćama i njegovim roditeljima, ako učenika nema zbog bolesti u školi“ ispitanici su odgovorili različito. Njih 29 (36,3%) odgovorilo je kako redovito razgovaraju s učenicima s teškoćama i njihovim roditeljima ukoliko učenika nema u školi zbog bolesti. 21 ispitanik (26,3%) je odgovorio često, dok je 9 ispitanika (11,3%) odgovorilo kako

nikada ne zove telefonom učenike s teškoćama ili njihove roditelje radi izostanka iz škole zbog bolesti.

S obzirom na naglo širenje pandemije virusa Covid-19 došlo je i do naglog zatvaranja škola i prelaska na *online* način rada te je postavljen tvrdnja „Smatram da većina škola ima plan za rad učitelja u *online* okruženju za učenike s teškoćama“ kako bi se provjerilo mišljenje učitelja/ica o pripremljenosti škola u ovakvim okolnostima, te su na tu tvrdnju odgovori raznoliki, kao što je vidljivo u grafu 7.

Graf 7. Većina škola ima plan za rad učitelja u *online* okruženju za djecu s teškoćama

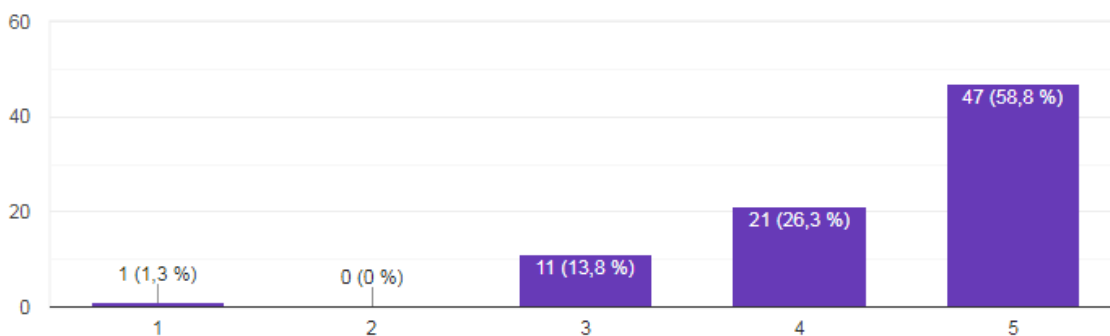
37,5% ispitanika odgovorilo je kako redovito zbog moguće brige, tuge, razdražljivosti i/ili nedostatka energije učenika s teškoćama, različito pristupaju i komuniciraju s njima *online* ili telefonom, 23 ispitanika (28,7%) kažu kako često pristupaju učenicima s teškoćama na taj način. Odgovor 1 – nikada označila su 6 ispitanika (7,5%).

„Roditelji me izvješćuju o djetetovom napretku i razvoju te potrebama za promjenom njegovog programa, odnosno pristupa, ukoliko je potrebno“ sljedeća je tvrdnja u upitniku. Gotovo svi ispitanici (80,7%) odgovorili su kako ih roditelji često ili redovito izvješćuju o djetetovom napretku i potrebama. Dok je nekolicina, njih 10 (12,5%) odgovorilo kako ih roditelji nikada ne izvješćuju o djetetovom napretku i razvoju te potrebama.

Također, tijekom pandemije virusa Covid-19 i uvođenjem nastave na daljinu, učitelji pojačano komuniciraju i surađuju s roditeljima učenika s poteškoćama. To je potvrdilo 26 ispitanika, točnije 32,5% ispitanika, koja su odgovorila kako redovito pojačano komuniciraju s roditeljima učenika s poteškoćama, 37,5% ispitanika

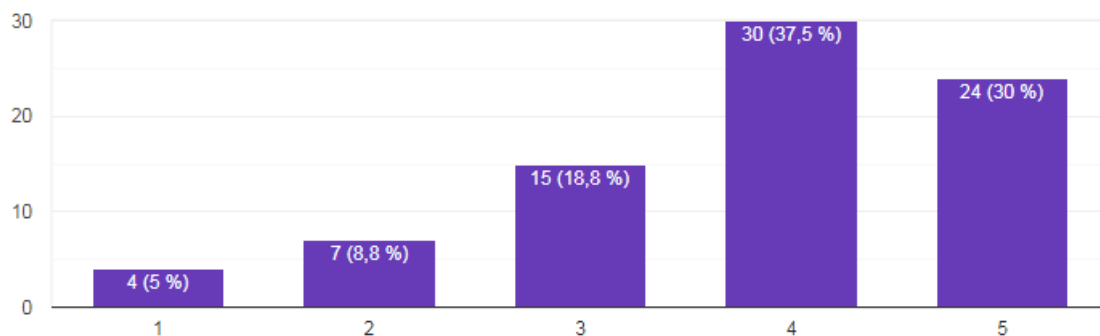
odgovorila su 4 – često, dok se ostali broj ispitanika, njih 24 rasporedilo na preostale odgovore (1 – nikada, 2 – rijetko i 3 – ponekad).

Uzevši u obzir kako se komunikacija učitelja i učenika te roditelja događa većinom *online* putem, ispitanici su odgovorili kako im je komunikacija puno teža dok se provodi takvim putem. Što se donekle i očekuje obzirom na dosadašnji način obrazovanja – živa riječ učitelja (graf 8).

Graf 8. *Komunikacija s učenicima s teškoćama teža mi je kada se ostvaruje putem digitalnih medija*

S obzirom na dugogodišnje radno iskustvo u školi, u razredu, velike većine ispitanika podrazumijeva se kako im je prebacivanje na *online* nastavu teže palo jer moraju ulagati veći trud kako bi se na učenike, posebice učenike s teškoćama, prenijelo znanje. U takvom „novom načinu odgoja i obrazovanja, moguće je da učitelji/ice osjećaju puno veći pritisak koji dolazi s raznih strana s obzirom da se odjednom nalaze u nepoznatoj situaciji, a stekli su naviku koristiti ploču i kedu koju su trebali zamijeniti računalom. Ispitanici u većini, njih 74,3%, odgovorili su kako redovito ili često osjećaju pritisak i nezadovoljstvo u radu s učenicima s teškoćama, kada se radnja odvija *online*. Osim toga, većina ispitanika smatra kako su im potrebna dodatna teorijska usavršavanja za daljnji razvoj njihovih kompetencija za rad s učenicima s teškoćama *online* putem (graf 9).

Graf 9. *Potrebno dodatno teorijsko usavršavanje*

Na kraju upitnika, postavljeno je pitanje otvorenog tipa te su ispitanici mogli, ukoliko su htjeli, nešto dodati te se u sljedećim navodima prikazuju njihova mišljenja. Ispitanici navode da je jedan od problema *online* nastave svakako učenikova neopremljenost tehnologijom, ali i činjenica da ne žele surađivati. Učenicima je ovaj način učenja teži, naravno ne svima, ali učenicima s teškoćama često je ovakav način rada teži. Činjenica je kako je ovaj način rada nešto „novo“ i drugačije, ali i da se takav način obrazovanja koristi diljem svijeta. Najveći problem su osnovne škole jer ih pohađaju učenici koji tek trebaju steći naviku samostalnog učenja i rješavanja zadataka te ispitanici smatraju kako *online* način rada nije primjeren za učenike nižih razreda osnovne škole. Nijedan način rada ne može zamijeniti tradicionalan način rada u školi te bi se i učenici i učitelji trebali postupno pripremati i uvoditi u *online* način rada. Nastava na daljinu prilagođenija je za više uzraste i razrede te bi i u tom slučaju učenike trebalo pripremiti na sve što ih očekuje. Školu pohađaju učenici različite ekonomske situacije pa u skladu s time ne posjeduju svi jednaku tehnologiju potrebnu za praćenje nastave na daljinu. Trebalo bi se svim učenicima osigurati potrebna tehnologija kao i pristup internetu kako bi svi imali jednake preduvjete za istu. Ovdje se problem stvara i kod nacionalnih manjina koje i tako žive u lošijim materijalnim uvjetima. Uz sve to, često se događa da roditelji učenika s poteškoćom i sami posjeduju poneku teškoću te nisu u mogućnosti pomoći svom djetetu kao niti pratiti potrebne sadržaje i zadatke koje treba ispuniti. Učitelji/ice govore kako nastava na daljinu ne može i ne smije zamijeniti tradicionalan oblik nastave, posebice u nižim razredima osnovne škole. Ali, u svim tim nevjerojatnim okolnostima roditelji i učitelji/ice povezali su se jer su njihova komunikacija i uzajamna pomoć velik dio uspješne nastave na daljinu.

6. Rasprava

Provedenim upitnikom istraživačko pitanje Učenicima s teškoćama teže je pratiti *online* nastavu analizom podataka ukazuje na konstataciju da je učenicima s teškoćama teško pratiti nastavu u izvornom obliku, u školi te im je potrebna pomoć. Dolaskom virusa Covid-19 i uvođenjem *online* nastave, učenicima s poteškoćama biva još teže i zahtjevnije. Sav sadržaj im se treba prilagoditi kako bi se na što bolji način prikazao nastavni sadržaj koji trebaju usvojiti. Učenici se više ne nalaze u učionicama pa ne mogu kada požele pitati učitelja/icu za pojašnjenje, a kada i požele, dolaze do istih odgovora na teži način. Osim toga, ne vrijede sva pravila jednako za sve učenike. Naime, nemaju svi učenici jednaku financijsku situaciju pa isto tako nemaju istu opremljenost tehnologijom, kao i internetom. To bitno otežava cjelokupnu situaciju provedbe odgoja i obrazovanja. Za provođenje nastave na daljinu prvo bi se trebalo ustvrditi jesu li svi učenici u mogućnosti pratiti takav oblik nastave. Za *online* nastavu, učenici s poteškoćama zahtijevaju pomoć roditelja. Ukoliko nema pomoći i suradnje roditelja, učenici s teškoćama slabo prate ili uopće ne prate *online* nastavu. Učitelji i učiteljice moraju ulagati dodatne napore kako bi pristupili učenicima s poteškoćama. Redovito, izvan nastave, kontaktiraju učenike i njihove roditelje kako bi saznali više o učenikovim potrebama za promjenom pristupa, ukoliko je potrebno.

Drugo istraživačko pitanje Roditelji učenika s poteškoćama više sudjeluju u školskim obavezama svoje djece za vrijeme *online* nastave ukazuje da je ispitanicima od izrazite važnosti uključenost roditelja u odgoj i obrazovanje svoje djece, posebice ukoliko su u pitanju učenici s poteškoćama. *Online* način rada za sve je nov te su svi trebali biti uključeni kako bi se u potpunosti proveo. Učitelji/ce i roditelji svakodnevno kreiraju ozračje koje se temelji na međusobnom razumijevanju, uzajamnoj pomoći, poštivanju i poticanju zajedničkih aktivnosti učenika s roditeljima. Svakodnevna komunikacija između roditelja i učitelja/ice pojavila se tijekom pandemije virusa Covid-19. Kako bi učitelji/ce mogli pratiti razvoj učenika s poteškoćama potrebna je razmjena informacija s njihovim roditeljima, koji su od izrazite važnosti tijekom *online* nastave. Učenicima s teškoćama je puno teže pratiti *online* nastavu te im roditelji trebaju svakodnevno pomagati u učenju i izvršavanju zadataka koji se od njih zahtijevaju. Događa se, u rjeđim slučajevima, da učitelji/ice

ne mogu doći do potrebnih informacija o učeniku jer roditelji ne žele i/ili ne znaju komunicirati *online* putem. Tada dolazi do otpora s njihove strane i na taj način znatno otežavaju cjelokupnu situaciju.

Treće istraživačko pitanje Učenici s teškoćama zbog loših uvjeta nisu u mogućnosti pratiti *online* nastavu u analiziranju podacima i rezultatima ukazuje kako je učenicima s teškoćama općenito teže pratiti nastavu zbog njihovih slabijih mentalnih ili fizičkih sposobnosti, a kada se u sve to uključi i loša financijska situacija, dolazi do nemogućnosti praćenja *online* nastave. Dio učenika ne posjeduje potrebnu tehnologiju i/ili pristup internetu. U tom slučaju, komunikacija kao i nastava teško su održive. Sukladno tome, učitelji/ce komuniciraju s učenicima i njihovim roditeljima putem telefona te im na taj način govore što trebaju riješiti i na koji način (na kojoj stranici treba potražiti odgovor na pitanje).

7. Zaključak

Rad u školi s učenicima s teškoćama svakodnevno je zahtjevan i izazovan. Učitelji i učiteljice ulažu dodatne napore kako bi sve prilagodili pojedinom učeniku i olakšali mu. Dolaskom pandemije virusa Covid-19 došlo je do velikog preokreta u odgoju i obrazovanju. „Preko noći“ je tradicionalan način obrazovanja zamijenjen „novim“, *online* načinom obrazovanja. Učitelji/ice, kao i učenici i njihovi roditelji nisu bili spremni na sve što je sa sobom donio ovakav način odgoja i obrazovanja. Od svih njih zahtjevaju se potrebne digitalne vještine kako bi mogli neometano nastaviti s odgojem i obrazovanjem. Sukladno tome, tijekom *lock down-a* tijekom pandemije virusa Covid-19 učitelji/ice mogli su se informirati o nastavi na daljinu i njenom provođenju putem *web učionica*. Isto tako, za *online* nastavu, potrebna je tehnologija i pristup internetu koji ne posjeduju svi učenici te je obrazovanje takvim načinom otežano. Izuzev toga, učenici također trebaju imati određene digitalne vještine. Pojedini učenici nisu imali uopće razvijene digitalne vještine sve do dolaska *online* nastave, a opet je postojala skupina učenika koja je posjedovala napredne digitalne vještine. Srećom, živimo u svijetu u kojemu svakodnevno koristimo različite tehnologije. Ali postoje i učenici koji ne posjeduju potrebnu tehnologiju, znanja i vještine, a posebice učenici s teškoćama u razvoju. Kako bi to ublažili, učitelji/ice su svakodnevno komunicirali pomoću telefona s učenicima s teškoćama i njihovim roditeljima. Roditelji učenika s teškoćama postali su uključeni u odgoj i obrazovanje svoje djece jer poneki učenici nisu u mogućnosti pratiti *online* nastavu. S obzirom na novonastalu situaciju koja ih je snašla, učitelji/ice i roditelji učenika kreirali su ozračje koje se temelji na međusobnom razumijevanju i uzajamnoj pomoći. Povećala se komunikacija između učitelja i roditelja kako bi učenici s teškoćama mogli nastaviti učiti u što boljem i poticajnijem okruženju. S toga, za prelazak na nastavu na daljinu, potrebno je ispuniti sve preduvjete koji su neophodni za istu.

8. Literatura

1. Aničić, O., i Barlovac, B. (2010). Učenje na daljinu- e-obrazovanje. U Golubović, D. (ur.), *Tehnika i informatika uobrazovanju 3. Internacionalna konferencija* (str. 767-772). Čačak: Fakultet tehničkih znanosti, Sveučilište u Kragujevcu.
2. Golubović, A. (2010). Filozofija odgoja. *Riječki teološki časopis*, 36 (2), 609-624. Preuzeto dana 8. srpnja 2021. s <https://hrcak.srce.hr/121849>
3. Jelavić, F. (2008). Didaktika. Jastrebarsko: Naklada Slap.
4. Katavić, I., Milojević, D. i Šimunković, M. (2018). Izazovi i perspektive online obrazovanja u Republici Hrvatskoj. *Obrazovanje za poduzetništvo - E4E*, 8 (1), 95-107. Preuzeto dana 8. srpnja 2021. s <https://hrcak.srce.hr/202729>
5. Kobi, E. (1983). E.: Praktizierte Integration: Eine Zwischenbilanz, Vierteljahresschende für Heilpädagogik und ihre Nrhbargebiete, 52, 19G21G.,
6. Ministarstvo znanosti i obrazovanja Republike Hrvatske. (2020). *Modeli i preporuke za rad u uvjetima povezanim s Covid-19*. Preuzeto 8. srpnja 2021. s [https://mzo.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Modeli%20i%20preporuke%20za%20provedbu%20nastave%20u%202020-2021%20\(29.8.2020\).pdf](https://mzo.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Modeli%20i%20preporuke%20za%20provedbu%20nastave%20u%202020-2021%20(29.8.2020).pdf)
7. Ministarstvo znanosti i obrazovanja. (2018). *Nacionalni kurikulum za osnovnoškolski odgoj i obrazovanje*. Preuzeto 8. srpnja 2021. s <https://mzo.gov.hr/UserDocsImages//dokumenti/Obrazovanje/NacionalniKurikulum/NacionalniKurikulumi//Nacionalni%20kurikulum%20za%20osnovno%20%C5%A1kolski%20odgoj%20i%20obrazovanje.pdf>
8. Ministarstvo znanosti i obrazovanja. (2020). *Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi*. Preuzeto 8. srpnja 2021. s <http://www.propisi.hr/print.php?id=8361>
9. Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta. (2015). *Pravilnik o osnovnoškolskom i srednjoškolskom odgoju i obrazovanju učenika s teškoćama u razvoju*. Preuzeto 9. srpnja 2021. s https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2015_03_24_510.html

10. Nemeth-Jajić, J. i Jukić, T. (2021). Definiranje i uporaba nazivlja za e-izvedbu nastave. *Metodički ogledi*, 28 (1), 89-114. Preuzeto dana 9. srpnja 2021. s <https://doi.org/10.21464/mo.28.1.7>
11. Špelić, A. i Zuliani, Đ. (2011). Uloga empatije u socijalizaciji djece s teškoćama u razrednim sredinama. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, 47 (2), 96-108. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/70283>
12. Tonković, A., Pongračić, L. i Vrsalović, P. (2020). Djelovanje pandemije Covid-19 na obrazovanje diljem svijeta. *Časopis za odgojne i obrazovne znanosti Foo2rama*, 4 (4), 121-134. Preuzeto dana 9. srpnja 2021. s <https://hrcak.srce.hr/251672>
13. Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi – na snazi od 30.12.2014. NN 87/08, 86/09, 92/10, 105/10, 90/11, 05/12, 16/12, 86/12, 126/12, 94/13, 152/14. Preuzeto dana 9. srpnja 2021. s <https://www.zakon.hr/z/317/Zakon-o-odgoju-i-obrazovanju-u-osnovnoj-i-srednjoj-%C5%A1koli>
14. Zrilić, S. i Brzoja, K. (2013). Promjene u pristupima odgoju i obrazovanju učenika s teškoćama. *Magistra Iadertina*, 8. (1.), 141-153. Preuzeto dana 9. srpnja 2021 s <https://hrcak.srce.hr/122647>
15. Žakelj, A. (2015). Stajališta nastavnika o oblicima pomoći za učenike s poteškoćama u učenju. *Croatian Journal of Education*, 17 (Sp.Ed.4), 69-102. Preuzeto dana 9. srpnja 2021. s <https://doi.org/10.15516/cje.v17i0.872>

IZJAVA O SAMOSTALNOJ IZRADI RADA

Izjavljujem da je moj diplomski rad izvorni rezultat mojeg rada te da se u izradi istoga nisam koristila drugim izvorima osim onih koji su u njemu navedeni.

Tea Balaško